

การสร้างสัมพันธภาพ เพื่อการบำบัด

โดย อ.ดร.ณิชภัทร มณีพันธ์

การสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

เป็นกระบวนการติดต่อสื่อสาร

- พยาบาลใช้ตนเองเป็นสื่อในการบำบัด :
ผู้ป่วยเรียนรู้ และเลียนแบบ
- สร้างสัมพันธภาพทางวิชาชีพ :
- ผู้ป่วยปรับพฤติกรรม แก้ไขปัญหา และพัฒนาตนเอง

เครื่องมือที่สำคัญในการ สร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

1. การตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง พัฒนาตนเอง
เพื่อการบำบัด
2. การติดต่อสื่อสารที่ดี

แนวคิดและหลักการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

ปัจจัยสนับสนุนให้การใช้ตนเองเพื่อการบำบัดและการสร้าง
สัมพันธภาพเพื่อการบำบัดประสบผลสำเร็จ

1. คุณลักษณะของพยาบาล มีความรู้ความสามารถด้านการ
พยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ด้าน
จิตวิทยา พฤติกรรมมนุษย์

2. มีเจตคติที่ดีในการปฏิบัติกรพยาบาล สุขภาพจิตและจิตเวช

- ความรักในเพื่อนมนุษย์ (Love)
- การยอมรับ (Acceptance)
- ความเข้าใจ (Understanding)
- ความจริงใจ (Altruism)
- ความเอาใจใส่ (Concern)
- การเอาใจใส่ดูแล (Caring)
- การเข้าถึงความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy/ Empathic Understanding)

จุดมุ่งหมายของการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อการบำบัด

1. ผู้ป่วยสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดทักษะทางสังคม
2. ผู้ป่วยเข้าใจพฤติกรรมของตนเอง มองเห็นปัญหา ยอมรับ และแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

1. การตั้งเป้าหมาย : ชัดเจน มีทิศทางเพื่อการบำบัด
2. การรักษาความลับ : จรรยาบรรณวิชาชีพ
3. ความเชื่อถือได้ : ใช้คำพูดที่เป็นจริง ยึดมั่นหลักการและ
เหตุผล
4. การให้เกียรติ : ผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง ให้เกียรติ สุภาพ
5. การร่วมมือ : ให้ข้อมูล แจ่มชัด ประสงค์
6. การรู้จักกัน : สร้างความมั่นใจ ไว้วางใจ แนะนำตนเอง

ลักษณะของผู้ป่วยจิตเวช

No group

No future

No value

การสร้างสัมพันธภาพเชิงวิชาชีพ

1. Goal directed
2. Helping
3. Process dynamic
4. Action - oriented
5. Satisfaction gain
6. Terminated - relationship

ขั้นตอนในการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด

แบ่งเป็นระยะดังนี้

ระยะที่ 1

ระยะเริ่มต้น (The Introductory phase หรือ Initiating phase)

- แนะนำตัวให้รู้จักซึ่งกันและกัน สร้างความคุ้นเคย
- บอกวัตถุประสงค์ของการสร้างสัมพันธภาพ
- ระบุระยะเวลาในการช่วยเหลือ
- การรักษาความลับ

เทคนิคในการสื่อสารเพื่อการบำบัดที่ช่วยให้ ผู้ป่วยรู้สึกว่าคุณค่า

1. Giving recognition การกล่าวทักทาย การรู้จัก จำได้ เรียกชื่อเขาได้ถูกต้อง “สวัสดีค่ะคุณ.....”
2. Giving information การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วย “ดิฉันชื่อ.....เป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 จาก.....” “เจ้าหน้าที่จะพาคุณไป.....” “การเข้าร่วมกลุ่มจะทำให้คุณมีสัมพันธภาพ ที่ดีและปรับตัวได้ดีขึ้น”
3. Offering self การเสนอตัวเองให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยให้เขารับรู้ว่าคุณยังมีคุณค่า

“ดิฉันจะนั่งเป็นเพื่อนคุณสักครู่”

“ไปเดินเล่นที่สนามหญ้ากันไหมคะ”

4. Accepting การยอมรับสิ่งที่ผู้ป่วยคิด พูด หรือแสดง พฤติกรรมออกมาด้วยท่าทีที่เต็มใจ เข้าใจ ไม่โต้แย้ง แต่ไม่ใช่การ เห็นด้วยว่าเป็นความจริงตามที่เขาคิด หรือพูดทุกประการ

“สวัสดีค่ะ.....”

5. Closed question คำถามปิดเพื่อรวบรวมข้อมูล “คุณมี พี่น้องกี่คน” “คุณมีเพื่อนสนิทกี่คน” “คุณสนิทกับใครมากที่สุด”

ระยะที่ 2

ระยะดำเนินการหรือระยะทำงาน (The Working phase)

- เป็นระยะที่ผู้ป่วยไว้ใจพยาบาล บอกความรู้สึกที่แท้จริง และ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องให้พยาบาลทราบ
- พยาบาลดำเนินการค้นหาปัญหาของผู้ใช้บริการโดยรวม ข้อมูล กำหนดปัญหา วินิจฉัยปัญหา วางแผน ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ ผู้ป่วยเป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด ประเมินผลให้ผู้ป่วยให้ความร่วมมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

เทคนิคที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ป่วยพูดระบายความรู้สึก

อธิบายความคิด ความเข้าใจ :

1. *Sharing observation* เป็นการบอกสิ่งที่พยาบาลสังเกตเห็นจากการพูดหรือการแสดงออกของผู้ป่วย เพื่อกระตุ้นให้เขาเล่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขา ระบายความคิดความรู้สึกที่เขาได้อยู่ขณะนั้น “คุณมีสีหน้าเศร้าขณะที่พูดถึงคุณพ่อของคุณ”
2. *Using broad opening statement* เป็นการใช้คำพูดในประโยคปลายเปิด เพื่อให้ผู้ป่วยตอบกว้าง ๆ “คุณพอจะเล่าให้ดิฉันฟังได้ไหมว่าเมื่อวานนี้ก่อนมาโรงพยาบาลมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง”

3. *Giving general lead* เป็นการกล่าวนำเพื่อให้ผู้ป่วยพูดต่อ
“แล้วคุณคิดจะทำอะไรต่อไป”

4. *Acknowledge the patient's feeling* เป็นการแสดงการ
รับรู้ความรู้สึกของผู้ป่วย และยอมรับเขา

ผู้ป่วย “ฉันเจ็บใจเขามาก ทำไมเขาต้องทำกับฉันแบบนี้ ฉัน
อายคนอื่นเขา”

พยาบาล “คุณรู้สึกว่าคุณกำลังโกรธ”

5. *Using silence* การใช้ความเงียบ ใช้อย่างถูกต้องจังหวะและมี
ความหมาย คือ การนั่งฟังโดยไม่แสดงความคิดเห็นหรือ
โต้ตอบ

จะช่วยให้ผู้ป่วยพูดระบายความคิดความรู้สึกออกมา

- ความเจ็บที่ใช้อย่างถูกต้องจะมีประโยชน์มากกว่าคำพูด
ปลอบใจที่ไร้ความหมาย

6. *Reflecting* การสะท้อน ให้ผู้ป่วยเข้าใจ ตนเอง

ผู้ป่วย “ฉันรู้สึกเหมือนอยู่คนเดียวในบ้าน ทั้งที่มีคนในบ้าน
มากมาย”

พยาบาล “คุณรู้สึกว่าคนในบ้านไม่มีใครสนใจคุณเลย”

7. Reflecting feeling การสะท้อนความรู้สึก

ผู้ป่วย “กลับไปบ้านครั้งนี้ จะทำงานได้หรือเปล่านั้นไม่รู้

พยาบาล “คุณคงรู้สึกกังวล ไม่แน่ใจว่าจะกลับไปทำงานเดิม
ได้หรือไม่”

8. Open question คำถามเปิด “เพราะอะไรจึงมา โรงพยาบาล”

เทคนิคที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

พยายามควรให้ความสำคัญกับพฤติกรรม การพูด การแสดงออกของผู้ป่วยให้ถูกต้อง โดยทำความเข้าใจ หรือแปลความหมายของพฤติกรรมดังกล่าวให้ถูกต้อง ชัดเจน ตรงตามที่ผู้ป่วยต้องการสื่อสารให้ทราบ หรือเก็บความรู้สึกไว้ไม่พูดออกมาตรง ๆ หรือสนทนาในประเด็นที่ยังไม่กระจ่างชัดให้กระจ่างมากขึ้น

1. *Paraphrase* การทวนความ ช่วยให้ผู้ป่วยรู้ว่าพยาบาลได้ยินในสิ่งที่เขาพูด

2. *Restating* การทวนซ้ำ ช่วยให้ผู้ป่วยรู้ว่าพยาบาล
เข้าใจ เป็นการตรวจสอบความถูกต้องในการฟัง

ผู้ป่วย “ผมรู้สึกแย่มากที่เทอมนี้คะแนนต่ำลงไปมาก ไม่รู้ว่าเป็น
เพราะอะไร”

พยาบาล “คุณไม่แน่ใจถึงสาเหตุที่การเรียน ตกต่ำ”

3. *Focusing* การมุ่งความสนใจให้อยู่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ให้ผู้ป่วยพูดบางประเด็น ให้กระจ่าง มีโอกาสไตร่ตรองเรื่องราว
และทำความเข้าใจให้ถูกต้องต่อไป

ผู้ป่วย “วันนี้ฉันรู้สึกไม่ค่อยดีเลย”

พยาบาล “อธิบายความรู้สึกที่ว่าไม่ค่อยดี ให้ดิฉันฟังได้ไหมคะ”

4. *Exploring* การสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม เป็นการสอบถามให้ลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้น เพื่อให้ผู้ป่วยคิดไตร่ตรองเรื่องราวใหม่ “คุณพอจะเล่าเหตุการณ์ที่บอกว่าคุณแม่รักน้องมากกว่าคุณให้ดิฉันฟังได้ไหม”

5. *Clarifying* การขอความกระจ่างในคำพูด ที่ไม่ชัดเจน ไม่แน่ใจว่าพยาบาลเข้าใจตรงกับผู้ป่วยหรือไม่

“ดิฉันไม่แน่ใจว่าดิฉันเข้าใจ ในสิ่งที่คุณพูด” “ที่คุณพูดมานั้น
หมายความว่า.....ใช่ไหมคะ” “คุณช่วยกรุณาอธิบายความหมาย
ของคำที่คุณพูดว่า .....ได้ไหมคะ”

6. *Verbalizing implied thought and feeling* ความคิด
ความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ลึก ๆ ในคำพูดที่ผู้ป่วยพูดเป็นนัย ๆ

ผู้ป่วย “ถ้าฉันไม่อยู่เลยคนหนึ่งทุกคนคงสบาย”

พยาบาล “คุณรู้สึกว่าคุณเป็นภาระให้ทุกคนต้องลำบากใช่ไหมคะ”

7. *Voicing doubt* การตั้งข้อสงสัย “คุณคิดว่าเป็นไปได้หรือคะ
ที่.....”

8. *Validation* การตรวจสอบความรู้สึก เพื่อยืนยันความ
เข้าใจของตนเองจากผู้ป่วยอีกครั้งหนึ่ง “คุณรู้สึกสบายใจขึ้นบ้างไหมคะ”

9. *Summarizing* การสรุป เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยเป็นผู้สรุป
เรื่องที่ได้สนทนาในครั้งนั้น แล้วชมเชย จะช่วยให้ผู้ป่วยรู้สึกมีคุณค่า

ถ้ายังมีสิ่งสำคัญที่ผู้ป่วยยังไม่ได้กล่าวถึง พยาบาลเป็นผู้เพิ่มเติมให้
จะเป็นประโยชน์มากขึ้น

“คุณพอจะบอกได้ไหมคะว่าวันนี้สนทนาเรื่องอะไรบ้าง”

10. Present reality การให้ความจริงแก่ผู้ป่วยประสาท
หลอน หลงผิด แปลสิ่งเร้าผิด “ดิฉันไม่เห็นมีอะไรในห้องนี้เลยนะ
คะ”

ระยะที่ 3

ระยะสิ้นสุดสัมพันธ์ภาพ (The Terminating Phase)

เป็นระยะที่พยายามประเมินผลการนำแนวทางในการ
แก้ปัญหาไปใช้ ถ้าอาการของผู้ป่วยดีขึ้น ปัญหาสุขภาพลดลงแล้ว
พยายามควรรใช้ความเมตตา (Compassion) และทัศนคติที่ดีในการ
ดูแล เอื้ออำนวยให้ผู้ผู้ป่วยพึ่งตนเองได้ ดำรงชีวิตอยู่เองได้ ส่งต่อให้
มีแหล่งช่วยเหลือ และกลับไปใช้ชีวิตครอบครัวได้ดีที่สุด ควรระวัง
ไม่ให้ผู้ผู้ป่วยเกิดความวิตกกังวลที่ต้องแยกจากกัน (Separation
anxiety) : วิตกกังวล โกรธ ไม่พอใจ มีพฤติกรรมถดถอย
พฤติกรรมไม่เป็นมิตร